

ירושלים המזרחית – נתונים מרכזיים¹

ינואר 2021

תוכן עניינים

I.	נתוני אוכלוסיה כלליים.....	1
II.	שלילת תושבות.....	1
III.	תכנון ובניה.....	2
IV.	התנחלויות ופינויים.....	3
V.	החלטה 3790 לצמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים.....	3
VI.	תעסוקה.....	3
VII.	חינוך.....	4
VIII.	עוני ורווחה.....	4
IX.	מעצר ומאסר קטינים.....	4
X.	נגישות למשרד הפנים ולשירות התעסוקה.....	4
XI.	בריאות.....	5
XII.	מים וביוב.....	5
XIII.	שירותי הדואר.....	6

I. נתוני אוכלוסיה כלליים

- ירושלים הינה העיר הגדולה ביותר בישראל מבחינת שטח.² שטח השיפוט העירוני שלה הכולל גם את ירושלים המזרחית עומד על 125,400 דונם.³
- ירושלים הינה גם העיר הגדולה ביותר בישראל מבחינת מספר תושבים, והאוכלוסיה בה מהווה כ-10% מאוכלוסיית מדינת ישראל. בסוף שנת 2018 אוכלוסייתה הכללית עמדה על 936,000 נפש, מהם 579,400 יהודים ואחרים⁴ (61.9%) ו-345,000 ערבים (38.1%).⁵
- במזרח ירושלים מתגוררים נכון לסוף שנת 2018, 565,200 תושבים (61% מכלל תושבי העיר). כ-345,000 (60%) מהם ערבים וכ-220,000 (39%) מהם הינם יהודים המתרכזים בעיקר בשכונות רמות אלון, פסגת זאב, גילה, נווה יעקב, והר חומה.⁶
- בעיר העתיקה ובשכונות שסביבה חיים כ-100,000 פלסטינים, 4,290 יהודים ברובע היהודי⁷ של העיר העתיקה, ועוד כ-3,000 ישראלים שהתנחלו בלב שכונות פלסטיניות.

II. שלילת תושבות

- תושבים מזרח ירושלים אינם בעלי מעמד אזרחות. מעמדם הוגדר "תושבי קבע" לפי חוק הכניסה לישראל.
- בין השנים 1967-2019 נשלל מעמד התושבות של 14,683 פלסטינים תושבי מזרח העיר. בשנת 2019, נשלל מעמדם של 40 פלסטינים, בהם 17 נשים ו-2 קטינים ו-21 גברים. בעקבות עתירות בנושא, בשנת 2020 השיבה המדינה את תושבותם של 45 אנשים

הרכבים 9
52113 ת.ד.
9152101 ירושלים

9 Harecavim St.
P.O. Box 52113
Jerusalem 9152101

טל.
+972-2-6222858
Fax. 079
+972-2-6233696

www.ir-amim.org.il
mail@ir-amim.org.il

¹ הנתונים עדכניים ביותר נכון לינואר 2021. אם צוינו שנים קודם, הרי שלא נמצאו נתונים עדכניים יותר.
² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **הודעה לעיתונות – לקט נתונים ליום ירושלים (נתוני 2015-2017)**, 9.5.18, עמ' 1.

³ מכון ירושלים למחקרי מדיניות, **שנתון סטטיסטי לירושלים 2018**, לוח א/

⁴ על פי נתוני הלמ"ס, ב"אחרים" כלולים נוצרים לא-ערבים, בני דתות אחרות וחסרי סיווג דת במשרד הפנים.

⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **הודעה לעיתונות – לקט נתונים ליום ירושלים (נתוני 2017-2019)**, 20/5/2019,

⁶ מיכל קורח, מאיה חושן, **על נתוני ירושלים - מצב קיים ומגמות שינוי, מכון ירושלים לחקר ישראל 2020**, מכון ירושלים לחקר ישראל, עמ' 19-21.

⁷ מתוך **אתר עיריית ירושלים**, שכונת הרובע היהודי נתונים דמוגרפיים.

III. תכנון ובניה

- על פי מעקב עיר עמים, בשנת 2020 פורסמו 5 מכרזי בניה בסך כולל של 2,002 יחידות דיור להתנחלויות במזרח ירושלים: 1,257 יחידות דיור בגבעת המטוס, 461 יחידות דיור בשלושה מכרזים בפסגת זאב ו-290 יחידות דיור במכרז בגילה. פתיחת המכרזים נדחתה שוב ושוב ונכון לסוף 2020 רק המכרז בגבעת המטוס נפתח. בסה"כ קודמה בנייתן של 4,310 יחידות דיור בתכניות מתאר בירושלים מעבר לקו הירוק, מתוכן 144 יחידות דיור בלבד בתוך שכונה פלסטינית, בית חנינא.
- על פי מעקב עיר עמים, השנה נהרסו במזרח העיר 216 מבנים, מתוכם 144 יחידות דיור.⁹ מדובר בהמשך המגמה המדאיגה של גידול ניכר במספר השנתי של הריסת יחידות דיור כתוצאה מתיקון 116 לחוק התכנון והבניה (המכונה "חוק קמיניץ"¹⁰). שנת 2019 היתה השנה הראשונה שבה יושם במלואו תיקון 116 ואז נהרסו בירושלים 104 יחידות דיור. הממוצע השנתי בשנים 2015 – 2018 עמד על 83 יחידות דיור לשנה. הגידול בהיקף הריסות הבתים בשנת 2020 עומד על 75% יותר מאשר הממוצע השנתי קודם לחקיקת חוק קמיניץ ו-20% יותר מאשר בשנת 2019 שהיתה השנה הראשונה בה יושם החוק במלואו.
- מאז 1967 הפקיעה ישראל יותר מ-38% משטחי ירושלים המזרחית לצורך בנייתן של שכונות/התנחלויות לישראלים.¹¹ כ-14.7% מהשטח המתוכנן נקבע כאזור אסור לבניה ('ירוק').
- 38% מתושבי ירושלים הם פלסטינים. רק כ-15% משטחי ירושלים המזרחית (ובפועל 8.5% משטחה של ירושלים כולה) מיועדים למגורים בעבורם. מבני ציבור המיועדים לפלסטינים בירושלים המזרחית מהווים 2.6% בלבד מהקרקע במזרח העיר.¹²
- מתוך למעלה מ-232,000 יחידות דיור הקיימות בירושלים, 26% נמצאות בשכונות פלסטיניות.¹³
- בהעדר אופציה חוקית ממשית, הערכת העירייה מן העבר היא שנבנו בירושלים המזרחית כ-15,000-20,000 יחידות דיור ללא היתר.¹⁴
- צפיפות המגורים בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית עומדת על כ-5.3 נפשות לדירה. בשכונות היהודיות במערב מתגוררות כ-3.4 נפשות בדירה בממוצע.¹⁵
- ממוצע הנפשות לחדר בקרב האוכל היהודית עומד על נפש אחת לחדר. הצפיפות בקרב האוכלוסייה הערבית כמעט כפולה – 1.8 נפשות לחדר.¹⁶

⁸המוקד להגנת הפרט, שלילת מעמד קבע בשנת 2019, 28/6/2020.

⁹ עיר עמים, הריסת במזרח ירושלים, סיכום שנתי 2020, ינואר 2021.

¹⁰ להרחבה, עו"ד שרון קרני-כהן ואדרי' אפרת כהן-בר, תיקון 116 לחוק התכנון והבניה והשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית, במקום מתכננים למען זכויות תכנון (ע"ר) ועיר עמים, יולי 2019.

¹¹ הנתונים נמסרו מ'במקום, מתכננים למען זכויות תכנון' (מבוססים על ייעודי הקרקע התקפים נכון לסוף שנת 2012).

¹² עיר עמים ובמקום, הכל מתוכנן - על מדיניות של הכשלת תכנון בשכונות הפלסטיניות בירושלים, 2017, עמ' 48.

¹³ מיכל קורח, מאיה חושן, על נתוני ירושלים - מצב קיים ומגמות שינוי, מכון ירושלים לחקר ישראל 2020, מכון ירושלים לחקר ישראל, עמ' 90.

¹⁴ הערכת העירייה על פי דוח מס' 4 של תכנית מתאר ירושלים 2000, משנת 2004. כפי שאוזכרה באפרת כהן-בר, בניה במלכודת התכנון, עמותת במקום – מתכננים למען זכויות תכנון (2014), עמ' 54.

¹⁵ מיכל קורח, מאיה חושן, על נתוני ירושלים - מצב קיים ומגמות שינוי, מכון ירושלים לחקר ישראל 2020, מכון ירושלים לחקר ישראל, עמ' 90.

¹⁶ מאיה חושן, מיכל קורח, על נתוני ירושלים 2018 – מצב קיים ומגמות שינוי, מכון ירושלים לחקר ישראל, בעמ' 62.

IV. התנחלויות ופינויים

- כ-3,500 ישראלים מתגוררים בהתנחלויות בלב שכונות פלסטיניות במזרח העיר: ברובע המוסלמי והנוצרי בעיר העתיקה, בסילוואן, שיח' ג'ראח, א-טור (הר הזיתים), וואדי אל ג'וז, ראס-אל-עמוד וג'בל אל מוכאבר¹⁷.
- מתנהלות תביעות פינוי נגד כ-190 משפחות פלסטיניות במזרח העיר: 66 משפחות בבטן אל-הוא שבסילוואן וכ-75 משפחות בשיח' ג'ראח. עשרות משפחות נוספות גרות בעיר העתיקה, ואדי חילוה ועוד.

V. החלטה 3790 לצמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח

ירושלים¹⁸

במאי 2018 התקבלה החלטת ממשלה לפיה יושקעו במזרח ירושלים 1.85 מיליארד ש"ח על פני חמש השנים הקרובות. ההשקעה כרוכה גם בהקצבת 139 מיליון ש"ח מתקציב העירייה למזרח ירושלים, ו-38 מיליון נוספים מחברת הגיחון. [לקריאת דוחות מעקב](#) של עיר עמים ושותפים אחר יישומה של החלטת הממשלה.

VI. תעסוקה

- בשנת 2019, אחוז ההשתתפות בכוח העבודה בירושלים בקרב האוכלוסיה הערבית עמד על 38.7%. (נתון זה נמוך מהממוצע באוכלוסיה הערבית בישראל (45.0%) ומהממוצע הארצי הכללי (63.5%). אחוז הבלתי מועסקים בירושלים בקרב האוכלוסיה הערבית היה 2.4% לעומת 3.8% בקרב כלל האוכלוסיה הערבית בארץ.¹⁹
- בשנת 2018 שיעור הנשים הערביות ממזרח ירושלים המשתתפות בשוק התעסוקה עמד על 27% (בפועל 24.5%) לעומת 40% בקרב נשים ערביות בכלל האוכלוסיה בישראל
- בשנת 2018, ענפי הכלכלה העיקריים שבהם עבדו שכירים ערבים גברים בשוק התעסוקה בירושלים היו ענפי המסחר (16%) הבניה (23%), תחבורה ואיחסון (13%) והנשים חינוך (39%) ושירותי בריאות, רווחה וסעד (30%). התחומים העיקריים בהם עבדו שכירים יהודים הם חינוך (19%), בריאות ורווחה (15%), מנהל מקומי וציבורי (14%) ומסחר (9%).²⁰
- בקרב הנשים הערביות בירושלים בולט חלקן הגבוה מאוד של המועסקות בתחום החינוך – 39% ובשירותי בריאות ורווחה – 30%. בקרב הגברים הערבים בירושלים הענפים העיקריים הם מסחר (20%), בינוי (18%) ושירותי אירוח ואוכל (11%).²¹
- על פי נתוני מען – ארגון עובדים (ע"ר), מניתוח נתוני שירות התעסוקה עולה שעם פרוץ הקורונה - בחודשים מרץ ואפריל 2020 התייצבו בשרות התעסוקה 32,435 דורשי עבודה - 24,366 גברים ו-8,069 נשים. ביחס לשנת 2018 מדובר באובדן משרות של למעלה משליש המשתתפים והמשתתפות בכוח העבודה. הפגיעה חמורה יותר בקרב הנשים, שם כמעט חצי איבדו את משרתן. יותר ממחצית הנרשמים בשרות התעסוקה הנם צעירים בגילאים 18-25.

¹⁷ מכון ירושלים למחקרי מדיניות, שנתון סטטיסטי לירושלים, [לוח ג/5](#).

¹⁸ [החלטת הממשלה לצמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים](#) מיום 13.5.18.

¹⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הודעה לעיתונות – לקט נתונים ליום ירושלים \(נתוני 2017-2019\)](#), 20/5/2019, עמ' 12.

²⁰ מיכל קורח, מאיה חושן, [על נתוני ירושלים - מצב קיים ומגמות שינוי, מכון ירושלים לחקר ישראל 2020](#), מכון ירושלים לחקר ישראל, עמ' 74.

²¹ מיכל קורח, מאיה חושן, [על נתוני ירושלים - מצב קיים ומגמות שינוי, מכון ירושלים לחקר ישראל 2020](#), מכון ירושלים לחקר ישראל, עמ' 74.

VII. חינוך²²

- בשנת תש"פ (2019-2020) למדו במערכת החינוך בירושלים סה"כ 272,612 תלמידים, 66,953 חינוך כללי (ממלכתי + ממלכתי דתי) 24.6%, 108,214 חינוך חרדי 39.7%, 97,445 חינוך ערבי (מוכר + רשמי) 35.7%.
- התפלגות התלמידים הפלסטינים בחינוך הערבי: בחינוך הרשמי 45,815 40.2%, בחינוך המוכר שאינו רשמי 51,733 45.4%, ובחינוך הפרטי 16,398 14.4%.
- נמשכת מגמת גידול בחינוך המוכר שאינו רשמי, מ-48,368 בשנת 2018-2019 ל-51,733 בשנת 2019-2020.
- 40,922 ילדים פלסטינים בגיל חינוך חובה הינם "ילדים נעלמים", ילדים שלא ידועה מסגרת לימודיהם.
- המחסור בכיתות במזרח ירושלים עומד על 3,794 כיתות חסרות.

VIII. עוני ורווחה

- תחולת העוני במחוז ירושלים ובעיר ירושלים בפרט היא הגבוהה ביותר בארץ.
- אין כיום עדיין נתונים מעובדים לגבי השפעת הקורונה על אחוזי העוני בירושלים המזרחית (במאי 2021 יהיו נתונים סטטיסטים מגובשים לגבי שנת 2019).
- אחוז העוני בשנת 2017 עמד על 77.5%. 82% מהילדים הערבים בעיר חיים מתחת לקו העוני.
- לעומת 21 לשכות רווחה הפועלות בשכונות הישראליות, פועלות 5 לשכות רווחה בשכונות הפלסטיניות.²³
- במזרח ירושלים יש כ-40,000 ילדים בגילאים 0-4, אולם פועלים בה רק ארבעה מעונות יום (עם 24 כיתות סה"כ) ו-28 משפחתונים במימון ציבורי.²⁴

IX. מעצר ומאסר קטינים

- במהלך שנת 2019, נעצרו בירושלים 640 קטינים, מתוכם 120 קטינים יהודים ו-520 קטינים שאינם יהודים.²⁵
- 27 קטינים יהודים נעצרו עד תום ההליכים (22% מהעצורים), לעומת 176 שאינם יהודים (33.8% מהעצורים).

X. נגישות למשרד הפנים ולשירות התעסוקה

- ירושלים היא העיר היחידה בישראל בה פועלות שתי לשכות נפרדות של רשות האוכלוסין. האחת כללית, והאחרת לשירותים של תושביה הפלסטינים של ירושלים המזרחית. הלשכה המשרתת את התושבים הפלסטינים התאפיינה בעומס בלתי אפשרי, יחס משפיל מצד המאבטחים והפקידים, טיפול האורך חודשים ושנים, וגביית אגרות בשיעורים גבוהים עבור שירותים בסיסיים דוגמת רישום ילדים. באותו בניין ותחת אותם תנאים, פועל גם שירות

²² ראו עיר עמים, דוח חינוך ירושלים המזרחית 2020 – אפליה בצל הקורונה, ספטמבר 2021.
²³ מענה עירוני לירושלים – אגף הרווחה לבקשת האגודה לזכויות האזרח לחופש מידע, מיום 28.2.18.

²⁴ נעה דגוני, ארז וגנר, מוניטור ליישום החלטת הממשלה 3790 להשקעה בירושלים המזרחית, דצמבר 2020 – חינוך לגיל הרך, דצמבר 2020.
²⁵ האגודה לזכויות האזרח, קטינים מירושלים: מעצר עד תום הליכים וכתבי אישום בשנת 2019, מאי 2020.

התעסוקה למזרח העיר²⁶.

- בעקבות פניות רבות ועתירות שהוגשו ע"י המוקד להגנת הפרט, ארגון מען והאגודה לזכויות האזרח²⁷, הודיעה המדינה על מענה חלקי וזמני:
- פלסטינים יוכלו לפנות לכל הלשכות בארץ, אך עבור שירותים מסוימים בלבד ובהם: הוצאת תעודת מעבר, שינוי כתובת וחידוש תעודות ביומטריות²⁸.
- בשירות התעסוקה נקבע הסדר חדש לפיו יוכלו פלסטינים שלא חתמו באותה השנה בלשכה במזרח העיר לפנות ללשכות מערב העיר²⁹. הסדר זה אינו רלוונטי למרבית הנרשמים.
- דורשי עבודה חדשים יוכלו לקבל מענה גם בלשכת התעסוקה ברחוב יפו
- באוגוסט 2018 נפתחה לשכת משנה חדשה של משרד הפנים במחסום קלנדיה.
- רשות האוכלוסין הצהירה שב-2019 עתידה להיפתח לשכת משנה נוספת לצד הרחבת הלשכה הקיימת.
- לראשונה עלו טפסים מקוונים מתורגמים לשפה הערבית שיכולים לחסוך הגעה ללשכות.
- המדינה הבהירה ששינוי המצב הקיים ייארך פרק זמן לא מבוטל, וביקשה להציג לוח זמנים לביצוע חלק משינויים אלו בפברואר 2019³⁰.
- תשובותיה של המדינה מותנות בחלקן בתקופות מבחן, ובבחינת השפעות השינויים במתן השירותים, כך שאינן מהוות החלטות סופיות.
- האגודה לזכויות האזרח גם [הגישה עתירה](#) למתן שירותים בשפה הערבית גם בלשכת שירות התעסוקה במערב העיר- ברחוב יפו.

XI. בריאות

- לעומת 26 תחנות טיפות חלב במערב העיר, קיימות רק 7 תחנות במזרח (בשכונות צור באהר, סילוואן, א-טור, בית חנינא, שיח ג'ראח ושועפאט. תחנה נוספת ממוקמת בכפר עקב מופעלת ע"י זכין).³¹ התחנה בשכונת תלפיות מזרח מוכרת על-ידי העירייה כמשרתת גם את שכונת ג'בל מוכאבר, ואכן מספקת לה שירות מצומצם.

XII. מים וביוב

- בשכונות ירושלמיות שמעבר לגדר רק 15,000 איש מחוברים למים בצורה מסודרת (18.7%)³².
- נכון ל-2015, לפי חברת הגיחון, אספקת המים לנפש בשכונות אלו עומדת על 55% מהרמה המינימלית שקבע ארגון הבריאות העולמי³³.

²⁶ המרכז לחינוך משפטי קליני- האוניברסיטה העברית, "שירותים חברתיים בירושלים המזרחית- נתונים ומידע 2017".
²⁷ בג"ץ 1326/17 [חאלד אבו עודה ואח' נ' מנהל אגף לשכות רשות האוכלוסין וההגירה, משרד הפנים ואח'](#), בג"ץ 3163/18 [רנדה סלמאן נ' רשות האוכלוסין וההגירה](#).

²⁸ שירותים נוספים אותם יוכלו לקבל בכל הלשכות בארץ כוללים רישום שם נולד, כאשר פרטי הנולד רשומים במרשם האוכלוסין ורק השם הפרטי חסר; תעודת חיים; תעודת לידה; תמצית רישום; בירור כניסות ויציאות; ספח ותעודת פטירה- עבור תושבי מזרח ירושלים שבידם תעודת זהות שטרם חלפו שבע שנים מיום שנופקה.

²⁹ בג"ץ 1326/17 אבו עודה ואח' נ' מנהל אגף לשכות רשות האוכלוסין וההגירה ואח', [הודעה מטעם המשיבים, 21.6.18](#).

³⁰ בג"ץ 1326/17 אבו עודה ואח' נ' מנהל אגף לשכות רשות האוכלוסין וההגירה ואח', [הודעה מטעם המשיבים, 27.1.19](#).

³¹ אתר האינטרנט של עיריית ירושלים-בריאות- [טיפות חלב](#). אתר העירייה

³² האגודה לזכויות האזרח, [אספקת מים בשכונות שמעבר לחומה](#), אוקטובר 2017

³³ האגודה לזכויות האזרח בישראל, [ירושלים המזרחית במספרים](#), יום ירושלים – מאי 2015

XIII. שירותי הדואר

- על פי אתר דואר ישראל, בשכונות הפלסטיניות של ירושלים ממוקמים תשעה סניפים וסוכנויות דואר, בהשוואה ל-34 בשכונות הישראליות.
- בפסק דין מתאריך 19/07/2018 בעקבות עתירת האגודה לזכויות האזרח, נקבע כי יתפרסמו מכרזים נוספים וייפתחו יחידות דואר בשכונות מחנה הפליטים שועפאט, מעבר קלנדיה/כפר עקב, וואדי אל ג'וז ובית צפאפא, ויימצאו פתרונות לחלוקת דואר בשכונות צור באהר, ג'בל מוכבר, שראפאט, כפר עקב, מחנה הפליטים שועפאט וסילוואן. זאת בין אם באמצעות הצבת מרכזי חלוקה נוספים או באמצעות חלוקה סדירה של דואר לבתים. כל זאת עד לסוף שנת 2019, ועל-פי הנחיותיו של משרד התקשורת, אשר יעקוב אחר ההתפתחויות³⁴.

³⁴ האגודה לזכויות האזרח, [שירותי הדואר בירושלים המזרחית](#), יולי 2018